

Arguments i contraarguments sobre el dret a la secessió

Marc Sanjaume

En aquest article s'exposen les principals perspectives que ofereix la filosofia política fent referència al cas català. Al primer apartat s'aborden les raons per a la secessió que ofereixen les teories existents; el segon apartat és dedicat als arguments antiseccionistes de manera molt breu; el tercer apartat se centra en l'aspecte deliberatiu de la secessió; i finalment al quart apartat s'esbossa una crítica a l'aproximació contractualista del dret de secessió formulada a l'obra de Pau Bossacoma, *Justícia i legalitat de la secessió: una teoria de l'autodeterminació nacional des de Catalunya*

La literatura sobre el dret de secessió ha crescut dins l'acadèmia catalana a mesura que l'independentisme es consolidava a les institucions. Avui comptem amb un nombre gens menyspreable d'obres¹ sobre aquesta qüestió, tot i que encara som lluny de l'atenció que tradicionalment s'ha dedicat a solucions institucionals per millorar l'encaix de Catalunya amb l'Estat espanyol. En cercles acadèmics internacionals aquesta qüestió es tracta abastament des de principis dels anys 1990,² i darrerament han aparegut publicacions que exploren l'autodeterminació i la secessió des de la ciència política.³

1 Vegeu CUADRAS, X.(ed.) (2016) *Catalonia: A New Independent State in Europe?*. Routledge; BOSSACOMA, P. (2015) *Justícia i legalitat de la secessió: una teoria de l'autodeterminació nacional des de Catalunya*. IEA; VERGÉS, J. (2014) *La nació necessària*. Angle Editorial; Serrano, I. (2013) *De la Nació a l'Estat*. Angle Editorial; GUINJOAN, M.; RODON, T.; SANJAUME-CALVET, M. (2013) *Catalunya, un pas endavant*. Angle Editorial; CORTADA, J.; TORRA, Q. (2011) *La porta de la gàbia*. A contravent; LÓPEZ, J. (ed.) (2010), *Noves estatalitats i processos de sobirania*, Idees, núm. 33.; LÓPEZ BOFILL, H. (2009), *Nous estats i principi democràtic*, Centre d'Estudis de Temes Contemporanis.

2 La publicació de l'obra d'Allen Buchanan es considera el tret de sortida del debat internacional sobre el dret de secessió a la filosofia política: BUCHANAN, A. (1991) *The morality of Political Divorce from Port Sumter to Lithuania and Quebec*, Oxford: Westview Press.

3 Vegeu: SORENS, J. (2012) *Secessionism. Identity, interest and strategy*. McGill-Queen's University Press; COGGINS, B (2014) *Power Politics and State Formation in the Twentieth Century*. New York: Cambridge University Press; GRIFFITHS, R.D. (2016) *Age of Secession: The International and Domestic Determinants of State Birth*, Cambridge University Press.

Teories del dret de secessió

Abans de repassar les aproximacions normatives, cal tenir presents certes característiques específiques del debat sobre la secessió en el context espanyol i català que miraré de resumir en tres punts.

Primerament, l'argumentari utilitzat per oposar-se al secessionisme en el cas espanyol ha estat de caràcter eminentment legalista o constitucionalista. És cert que, rere l'"escut" de legalitat constitucional hi ha hagut una clara motivació política d'oposar-se al secessionisme creixent o a reconèixer el dret a l'autodeterminació d'aquestes nacions; però el cas és que l'argument de la "inconstitucionalitat" ha estat (i és) el mur contra el qual han topat (més d'una vegada) aquestes demandes. De fet, l'únic debat parlamentari estatal dedicat directament a la qüestió es va celebrar l'abril del 2014, quan una delegació de diputats catalans va demanar al Congrés la transferència competencial via l'article 150.2. Segonament, tant per part de l'argumentari independentista com del dels que s'hi oposen, sovint s'ha barrejat la defensa del dret a decidir amb la secessió i viceversa. El bloqueig legal de les demandes per celebrar un referèndum d'autodeterminació ha dut a assimilar la celebració d'un referèndum amb un dret de secessió automàtic. Aquest fet és problemàtic quan el comparem amb els debats acadèmics perquè aquests solen distingir entre les raons per a decidir i les negociacions o obligacions posteriors a la decisió sobre la secessió. Tercerament, el debat sobre la secessió i l'autodeterminació es produeix en un context d'absència d'un reconeixement del subjecte polític (nació) català. Si bé sovint s'ha assenyalat la Constitució espanyola preveu, més enllà de la defensa de la unitat d'Espanya, la asimetria territorial quan distingeix entre nacionalitats i regions, el cert és que no s'ha produït un reconeixement explícit d'un subjecte polític que no sigui l'espanyol.⁴ Cal recordar, també, que l'única referència constitucional explícita al terme federalisme precisament és negativa i prohibeix a les comunitats autònomes la possibilitat d'exercir la federació.⁵

Aquestes tres característiques del debat espanyol sobre la secessió⁶ fan que l'exercici de reflexionar sobre les teories de la secessió resulti pertinent però a la vegada fortament acadèmic: a Espanya no hi ha hagut espai (fins ara) per a un debat sobre les raons de la secessió i encara

---

**L'ARGUMENTARI UTILITZAT PER
OPOSAR-SE AL SECESSIONISME
EN EL CAS ESPANYOL
HA ESTAT DE CARÀCTER
EMINENTMENT LEGALISTA O
CONSTITUCIONALISTA**

---

4 La doctrina del Tribunal Constitucional en aquest aspecte és prou clara i referma la unitat del subjecte polític sobirà, la nació espanyola, que es constitueix en estat. Vegeu les sentències: STC 4/1981 del 2 de febrer; STC 247/2007 del 12 de desembre; STC 103/2008 de l'11 de setembre; STC 31/2010 del 28 de juny.

5 Vegeu l'article 145.1 CE: "En ningun caso se admitirá la federación de Comunidades Autónomas."

6 Extensibles en termes molt similars al debat francès. Vegeu, per exemple, la decisió 91-290 del 9 de maig del 1991 del Consell Constitucional (CC) francès sobre l'Estatut cors. En aquell cas el CC va jutjar inconstitucional l'article 1 que definia el poble cors com una "communauté historique et culturelle vivante que constitue le peuple corse, composante du peuple français". Disponible a: <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-con...dc/decision-n-91-290-dc-du-09-mai-1991.8758.html> [Darrer accés: 9/9/2016].

menys sobre deures, obligacions de negociar o principis que haurien de regir aquesta mena de processos com sí que s'ha fet al Canadà o al Regne Unit.⁷

Un repte comú a les teories de la secessió com és la dificultat a l'hora de definir el subjecte que exigeix l'autodeterminació, és també allò que divideix principalment el debat en el cas espanyol. Aquest repte democràtic és una evidència empírica, sovint els Estats no reconeixen la seva

---

**EL BLOQUEIG LEGAL DE
LES DEMANDES PER
CELEBRAR UN REFERÈNDUM
D'AUTODETERMINACIÓ HA DUT A
ASSIMILAR LA CELEBRACIÓ D'UN
REFERÈNDUM AMB UN DRET DE
SECESSIÓ AUTOMÀTIC**

---

pluralitat interna més enllà de les divisions administratives (els estats que es declaren plurinacionals són un *rara avis*, Bolívia és un exemple), però també normativa. L'obstacle teòric no només afecta les teories sobre la secessió sinó la mateixa formulació contractualista que sosté les democràcies occidentals. Les fronteres del *demos* sobre el qual operen els règims democràtics no ha estat, en la majoria dels casos, definida democràticament sinó que se sol considerar fruit de la història. Näsström⁸ anomena aquesta mancança de la teoria democràtica com la "línia Maginot" de la construc-

ció democràtica, una cortina (la de la història) rere la que no es considera "polític" res del que hi succeeix. Aquesta estratègia de caràcter normatiu permet adoptar com a natural l'*statu quo* d'unitats territorials malgrat que la seva definició primigènia no tingui res a veure amb el procés democràtic i liberal que s'hi ha establert mitjançant el contracte constitucional. Les teories de la secessió apunten, d'una manera o altra, aquesta mancança de les teories democràtiques: d'on surt el *demos*?

En aquest apartat em dispenso a abordar l'argumentari desplegat per cada aproximació teòrica,⁹ especialment en relació a la qüestió del *demos* però també a les raons subjacents. De manera molt simplista, les teories de la secessió se solen dividir en tres grans grups que resumeixen cada posició normativa: les teories de *remeieres*; *adscriptives* i *plebiscitàries*.¹⁰

7 En el cas del Regne Unit em refereixo a l'acord del 15 d'octubre del 2012 signat pels governs britànic i escocès o a l'Opinió de la Cort Suprema canadense sobre la secessió del Quebec (Reference Re Secession of Quebec [1998] 2 SCR 217. Si observem els resultats de les darreres eleccions generals espanyoles del 26 de juny del 2016, dels quatre partits d'àmbit estatal representats a la cambra (PP, PSOE, Ciudadanos i Unidos-Podemos) només Unidos-Podemos (una coalició de candidatures en la qual Podemos és el partit d'àmbit estatal) amb un 21,10% de suport i 71 diputats comptant les confluències territorials (41 diputats sense comptar-les) proposava celebrar una consulta sobre la secessió.

8 NÄSSTRÖM, S., (2007), "The Legitimacy of the People", *Political Theory*, 5:2, 624-658

9 He desenvolupat aquest argumentari a: SANJAUME-CALVET, M. 2016 "Normative arguments in Spanish territorial debate" a CUADRAS, X. (ed.) *Catalonia: A New Independent State in Europe?*, Routledge; SANJAUME-CALVET, M. 2014 "Els arguments contra el dret a decidir", *L'Espill*, 46: 73-84.

10 Les teories *remeieres* solen anomenar-se "de causa justa" (*just cause*) a la bibliografia internacional. Comparteixo la precisió terminològica de Bossacoma (2016) quan argumenta que prefereix emprar el terme *remeieres*: "En definitiva, la terminologia reaccionals, *remeieres* o reparadores v.primàries l'hem adoptada per tal d'evitar el biaix ideològic i intentar ser més descriptius." (BOSSACOMA, 2015: 78, np. 211).

L'argument remeier

La teoria que ha estat més atractiva i central a la literatura acadèmica és la que planteja la secessió com una darrera opció per a resoldre una situació d'injustícia.¹¹ Així doncs, des d'aquesta perspectiva el dret de secessió es concep a la Locke, com una derivada d'una situació concreta i no pas com un dret primari. Les injustícies que poden justificar un dret de secessió varien segons els autors i la majoria de teories foren proposades inicialment per a contextos de conflictes bèl·lics, colonialisme o absència de drets democràtics. De manera més recent, alguns autors han formulat teories reparadores en contextos de democràcies plurinacionals que refinan els arguments existents.¹² Buchanan, un dels autors més citats internacionalment, que havia defensat una teoria remeiera restrictiva, ha inclòs a la llista de "greuges" constitutius del dret de secessió el fet que un acord d'autogovern intergovernamental es trenqui o no sigui respectat per part de l'Estat.¹³ D'altra banda, el mateix autor, també ha apuntat la necessitat d'avaluar la justícia de la redistribució territorial. En cas que aquesta siguin injusta, l'Estat podria incórrer en un greuge d'espoli.¹⁴ Si bé la teoria de Buchanan continua situant principalment sobre el grup secessionista la tasca de justificar la secessió, un argument comú és la inversió de la càrrega de la prova per situar-la sobre l'estat i la seva actitud envers les minories.

Així doncs, no són pocs els autors que han fet èmfasi en la forma de construir l'Estat per tal de determinar si les demandes de secessió resulten legítimes.¹⁵ Des d'aquest punt de vista, més enllà de les condicions elementals de respecte als drets humans de la població i la seva representació política, l'estat hauria d'adoptar una estructura federal que reconegués les minories internes i, en algunes propostes, el seu dret a l'autodeterminació. Sense entrar en un debat entre els autors que defensen aquest argument, les propostes van des d'un contracte inspirat en l'obra rawlsiana que caldria incorporar al contracte individual fins a una constitucionalització de la secessió (vegeu els Apartats 3 i 4 per una discussió de l'aportació rawlsiana de Bossacoma).¹⁶

**EL DEBAT SOBRE LA SECESSIÓ
I L'AUTODETERMINACIÓ
ES PRODUÏX EN UN
CONTEXT D'ABSÈNCIA D'UN
RECONeixEMENT DEL SUBJECTE
POLÍTIC (NACIÓ) CATALÀ**

---

11 Vegeu BIRCH, A. (1984) "Another Liberal Theory of Secession," *Political Studies* 32, 596-602; BUCHANAN, A. (1991) *The morality of Political Divorce from Port Sumter to Lithuania and Quebec*, Oxford: Westview Press.

12 Per exemple, vegeu PATTEN, A. 2016. *Equal Recognition: The Moral Foundations of Minority Rights*. Princeton University Press.

13 Buchanan enumera les "causes justes" que justifiquen la secessió a la seva teoria remeiera i conclou: "I now wish to expand the Remedial Right Only Theory to include a third set of conditions under which international law ought to recognize a (unilateral) right to secede: (3) serious and persisting violations of intrastate autonomy agreements by the state, as determined by a suitable international monitoring inquiry. Condition (3) is suggested by reflections on the case of Chechnya, but many other similar cases as well. Consider the brutal secessionist conflicts that have occurred in Sudan, Eritrea, the Kurdish region of northern Iraq, and Kosovo." (BUCHANAN, 2004: 357)

14 Vegeu el pròleg a: BUCHANAN, A. (2013) *Secesión, la moralidad del divorcio político*. Ariel.

15 Un cas recent és l'obra del canadenc Alan Patten: PATTEN, A. 2016. *Equal Recognition: The Moral Foundations of Minority Rights*. Princeton University Press.

16 BOSSACOMA, P. (2015) *Justícia i legalitat de la secessió: una teoria de l'autodeterminació nacional des de Catalunya*. Barcelona: IEA.

El cas de Catalunya no és pas aliè a la justificació reparadora. De fet, arran de la sentència contra l'Estatut del 2010, el procés de recentralització de l'Estat i la constatació d'unes opinions públiques amb preferències territorials antagòniques, la secessió catalana sovint s'ha justificat des d'aquesta perspectiva.¹⁷ No hi hauria, doncs, un dret primari català a la secessió, sinó una llista de greuges prou rellevants per justificar aquest extrem.

L'argument plebiscitari

L'antítesi del punt de vista reparador o remeier és la teoria democràtica o plebiscitària, formulada inicialment pel filòsof Harry Beran.¹⁸ En aquest cas, el dret de secessió és legítim a priori i no pas a posteriori. Així, és un dret que resulta de l'extensió del dret individual a l'autonomia. L'exercici de l'autonomia individual pot dur a associar-se per a formar un nou Estat i aquesta elecció serà legítima si es fa de manera democràtica, és a dir acceptada pels altres individus. Òbviament, els autors que han plantejat aquesta posició ho han fet introduint clàusules específiques que hauria

de complir una hipotètica unitat formada d'aquesta manera diguem-ne "lliure" (no generar enclavaments, viabilitat, etc...). En tot cas, el que resulta atractiu d'aquesta idea és el fet que: a) no estableix cap necessitat de justificar la secessió; b) no prejutja la unitat que vol exercir la secessió, és a dir no estableix criteris descriptius de cap mena (com veurem que fan alguns autors a l'apartat següent).

En el cas català, el vincle amb aquesta teoria s'ha establert amb la necessitat de legitimar democràticament la secessió. La idea del *dret a decidir* pren com a base la radicalitat democràtica

per a bastir un discurs favorable a aquest dret sense que hi hagi una necessitat de justificació prèvia. Si una majoria de ciutadans ho desitja, la secessió resulta legítima.¹⁹

L'argument adscriptiu

Un tercer punt de vista, és l'argument adscriptiu, sovint anomenat nacional o nacionalista perquè estableix uns criteris culturals, històrics, lingüístics etc. sobre la unitat secessionista per legitimar aquestes aspiracions. De fet, els moviments secessionistes d'arreu del món van acompanyats d'un discurs nacionalista que legitima en major o menor mesura les seves aspiracions polítiques. Resulta impossible trobar un moviment independentista²⁰ articulat

DE MANERA MOLT SIMPLISTA, LES TEORIES DE LA SECESSIÓ SE SOLEN DIVIDIR EN TRES GRANS GRUPS QUE RESUMEIXEN CADA POSICIÓ NORMATIVA: LES TEORIES DE REMEIERES; ADSRIPTIVES I PLEBISCITÀRIES

17 Vegeu per exemple l'Informe publicat per la Generalitat de Catalunya: *Crònica d'una ofensiva premeditada: les conseqüències sobre les persones de Catalunya* http://www.govern.cat/pres_gov/AppJava/govern/notespremsa/285950/informe-cronica-duna-ofensiva-premeditada-consequencies-persones-catalunya.html

18 BERAN, H. (1984), "A Liberal Theory of Secession", *Political Studies*, XXXII, 21-31.

19 Em refereixo a la idea del dret a decidir exposada per López a "Del dret a l'autodeterminació al dret a decidir". Disponible a: <http://www.unescocat.org/fitxer/3373/qr4%20okxweb.pdf> [Darrer accés: 9/09/2016].

20 Si definim l'independentisme com la reivindicació de la separació de l'estat del qual es forma part per formar-ne un de nou.

que no disposi d'una bandera, una història i unes característiques nacional autodefinides.²¹ En aquest cas, *a priori* una teoria del dret de secessió és una aproximació coincident amb el curs de la història moderna i la formació d'Estats. Els 220 estats que entraren a la comunitat internacional durant el segle XX (alguns dels quals ja desapareguts) disposaven tots d'un relat nacional per a legitimar-los, fruit de l'èxit del nacionalisme per legitimar l'Estat modern des de com a mínim el segle XIX.

Ara bé, la bibliografia acadèmica sobre la legitimitat de la independència ha tractat de manera molt dura (no pas sense raons) aquesta via de legitimació, si més no en relació a elevar-la a la qualitat de teoria normativa. No trobem cap autor que defensi una aproximació exclusivament adscriptiva o nacionalista a la secessió sense afegir-hi qualificatius o aspectes complementaris. L'experiència del segle XX i els criteris democràtics i liberals, xoquen amb una legitimació que podríem considerar de plenament il·liberal o ètnica duta al seu extrem.²² Paradoxalment, tal com he dit, els Estats moderns han estat creats seguint la màxima nacionalista que a la nació li correspon un Estat i viceversa.²³

En tot cas, a la bibliografia acadèmica sí que hi trobem una defensa de les nacions subestats basada en el liberalisme, que s'inspira en la crítica comunitarista dels anys 1980 i la literatura posterior. Des d'aquesta perspectiva, la defensa adscriptiva de la secessió (basada en característiques culturals, lingüístiques, històriques etc.) sí que és congruent amb els valors democràtics i liberals, ja que aquestes dimensions tenen uns valors morals imprescindibles per als individus.²⁴ Aquest fil argumental, ha estat defensat per autors força reticents a admetre el dret de secessió com ara Miller²⁵ per justificar els drets a l'autonomia i a la protecció de les minories. Ara bé, els partidaris del liberalisme individualista no admeten l'existència dels drets grupals i per tant no atorguen legitimitat a les teories adscriptives.²⁶

LA TEORIA QUE HA ESTAT MÉS ATRACTIVA I CENTRAL A LA LITERATURA ACADÈMICA ÉS LA QUE PLANTEJA LA SECESSIÓ COM UNA DARRERA OPCIÓ PER RESOLDRE UNA SITUACIÓ D'INJUSTÍCIA

---

21 MOORE, M. (ed.), (1998), *National Self-determination and Secession*, New York: Oxford University Press.

22 Em refereixo a la idea de legitimar el dret de secessió sense tenir en compte la voluntat de la població ni els drets fonamentals.

23 En aquest sentit, la legitimació de l'estatu quo i per tant de les fronteres estatals existents se sol plantejar des de postures nacionalistes.

24 MARGALIT, A. & RAZ, J., (1990), "National self-determination", *The Journal of Philosophy* 87/9, 439-46.

25 MILLER, D. (2003), "Liberalism and Boundaries: a response to Allen Buchanan", a BUCHANAN, A. and MOORE, M. (eds.) *States, Nations, and Borders. The Ethics of making boundaries*, Cambridge University Press.

26 Vegeu: BARRY, B. (2001) *Culture and Equality: An Egalitarian Critique of Multiculturalism*. Cambridge, MA: Harvard.

L'argumentari antiseccionista

En aquest apartat resumiré les principals objeccions a l'argumentari secessionista ja sigui reimeier, plebiscitari o adscriptiu.²⁷ Aquestes les he resumides en quatre tipus (una classificació exhaustiva seria molt més complexa):²⁸ nacionalisme, democràcia i constitucionalisme, context i conseqüències.²⁹

Nacionalisme. La insistència en que Estat i Nació són el mateix (o que l'estat és una sola nació) és l'argument principal des del punt de vista empíric per oposar-se a la secessió en la majoria d'Estats. Si bé en alguns, com el de Bolívia, la naturalesa plurinacional de l'Estat no es qüestiona (i es reconeix formalment a pesar de la indefinició sobre la territorialitat d'aquesta plurinacionalitat) però no es permet el dret de secessió; la majoria d'Estats que s'enfronten a moviments secessionistes utilitzen aquest argument.³⁰ Els debats secessionistes solen oposar dues visions nacionals oposades sobre un mateix territori, però tal com ha exposat Vergés, en molts casos aquest nacionalisme d'Estat es presenta com una ideologia no-nacional, que només considera nacionalistes els moviments que plantegen reivindicacions subestatales.³¹

Democràcia i constitucionalisme. Juntament amb l'aproximació anterior, l'existència d'un pacte constitucional i unes institucions democràtiques s'utilitza com un recolzament o una ac-

ceptació tàcita de la unitat de l'Estat i la seva indivisibilitat. L'imperi de la llei i la regla de la majoria fan que les demandes de secessió de la minoria sovint siguin considerades il·legítimes (i en darrera instància contràries a la legalitat): la secessió s'imposaria de manera contrària a la legalitat i a la vegada a la majoria de ciutadans de l'Estat. Des d'aquest punt de vista, només es podria exercir un hipotètic dret de secessió en cas que es produís una reforma constitucional que haurien d'acceptar la majoria de ciutadans de l'Estat.

Context. Sense negar un dret moral o "abstracte" a la secessió, un altre argument és el que fa referència a les con-

dicions factuais per a la secessió. Tot i que pot prendre formes molt diverses generalment n'adapta tres: les expectatives futures dels conciutadans, el caràcter d'última opció i el paternalisme. En aquesta línia, un exemple d'aquestes raons contra el dret de secessió és el marc democràtic i

---

L'ANTÍTESI DEL PUNT DE VISTA REIMEIER ÉS LA TEORIA PLEBISCITÀRIA. EN AQUEST CAS, EL DRET DE SECESSIÓ ÉS LEGÍTIM A PRIORI I NO PAS A POSTERIORI. AIXÍ, ÉS UN DRET QUE RESULTA DE L'EXTENSIÓ DEL DRET INDIVIDUAL A L'AUTONOMIA

---

27 He desenvolupat aquest argumentari a: SANJAUME-CALVET, M. 2016 "Normative arguments in Spanish territorial debate" a CUADRAS, X (ed.) *Catalonia: A New Independent State in Europe?*, Routledge; SANJAUME-CALVET, M. 2014 "Els arguments contra el dret a decidir", *L'Espill*, 46: 73-84.

28 Vegeu: SANJAUME-CALVET, M. 2016 "Normative arguments in Spanish territorial debate" a CUADRAS, X. (ed.) *Catalonia: A New Independent State in Europe?*, Routledge.

29 Per una tipologia d'arguments antiseccionistes vegeu: BUCHANAN, A. (1991), *The morality of Political Divorce from Port Sumter to Lithuania and Quebec*, Oxford, Westview Press.

30 Ja he esmentat les sentències del TC que corroboren aquesta posició a l'Estat espanyol: STC 4/1981 del 2 de febrer; STC 247/2007 del 12 de desembre; STC 103/2008 de l'11 de setembre; STC 31/2010 del 28 de juny. Una posició, tal com he dit, molt similar a la de la República francesa.

31 VERGÉS, J. (2014) *La nació necessària. Llengua secessió i democràcia*. Angle editorial.

liberal en que es troben moltes nacions minoritàries, com ara la catalana. En aquests contextos, el caràcter de darrer recurs (seguint la teoria remeiera) de la secessió fa que es consideri que les demandes sobiranistes es poden resoldre sempre mitjançant una solució menys dràstica que la secessió.

Conseqüencialisme. Finalment, un argument recurrent no es deriva als principis ni del context que no permet la secessió, sinó a l'escenari aquesta solució institucional produiria. En aquest cas, les raons poden fer referència a la possible isolació de la unitat secessionista, a un empobriment de les condicions de vida dels ciutadans o a una pèrdua de drets de part dels ciutadans. Sense que la resta d'arguments fossin absents, la posició conseqüencialista va ser una de les raons que impulsà el bàndol guanyador de la Guerra de Secessió americana; la secessió dels onze estats del Sud, hauria comportat la creació d'un estat esclavista.

L'ARGUMENT ADSCRIPTIU ESTABLEIX UNS CRITERIS CULTURALS, HISTÒRICS, LINGÜÍSTICS ETC. SOBRE LA UNITAT SECESSIONISTA PER LEGITIMAR AQUESTES ASPIRACIONS

Secessió i deliberació democràtica

L'argumentari sintètic que he presentat als apartats anteriors no esgota ni de bon tros el debat acadèmic o polític sobre la secessió. Les teories existents i les raons exposades se solen combinar entre elles i concretar en argumentacions molt diverses al debat polític quotidià. En tot cas, la confrontació dels arguments que he exposat als apartats anteriors, obliguen a fer diverses reflexions sobre la deliberació i la validesa de les justificacions favorables i contràries al dret de secessió en debats que transcorren en democràcies liberals.

Un debat liberal però poc raonable

En la majoria de casos, com ara l'espanyol o el francès, el debat sobre la secessió és liberal en el sentit que partidaris i detractors del dret de secessió o del dret a decidir solen apel·lar a drets individuals universals. Les visions liberals enfrontades arriben a conclusions diferents: conceben o no l'existència de nacions minoritàries dins l'Estat i per tant de drets col·lectius. Ja he esmentat que alguns Estats es declaren plurinacionals sense admetre el dret de secessió. Però en el cas espanyol, tan la doctrina constitucional com les principals forces polítiques no admeten aquesta possibilitat. Per tant, en el cas català, si bé a totes dues bandes de la discussió sobre el dret de secessió de Catalunya hi trobem un terreny comú pel que fa els drets individuals no es pot dir el mateix en relació a l'existència de la nació catalana o de minories nacionals. Aquesta situació, fa que en termes rawlsians es pugui produir un acord sobre aspectes individuals (llibertats, igualtat d'oportunitats, etc.), però aquest sempre serà parcialment raonable si els individus no poden manifestar la seva adscripció nacional com un valor polític acceptable.³² De fet, serà un debat molt poc raonable si del que es tracta és de discutir sobre un dret col·lectiu d'un subjecte

32 Aquí em refereixo al debat polític estatal, no pas al debat dins de Catalunya on l'existència de la nació catalana és una opinió majoritària i la majoria de ciutadans tenen una identitat parcialment o totalment catalana.

que per una de les parts no existeix ni jurídicament ni políticament més enllà de la seva institucionalització administrativa.

Tirania de la majoria

A aquest desacord entre posicions enfrontades sobre el dret de secessió cal afegir-hi una qüestió quantitativa: els procediments democràtics establerts no corregeixen (ni en el cas espanyol ni en molts d'altres), una asimetria quantitativa a l'hora de prendre decisions. La deliberació pot resultar infructuosa ja que, com he argumentat, hi ha un desacord sobre el que es discuteix, però a més a més a l'hora de decidir és conegut el fet que les demandes secessionistes se solen formular per una minoria permanent que resta subjecta a la tirania de la majoria (un escenari discutible en alguns casos com ara el de Flandes on hi trobem procediments institucionals i una demografia que l'allunyen de ser una minoria permanent com poden ser Quebec, Catalunya o Escòcia).

Dominació i raonabilitat en la deliberació.

Les dues característiques fan que resulti impossible establir una deliberació sobre la secessió. A les teories de la democràcia en la major o menor la mesura la deliberació es considera un requeriment bàsic per acordar (com en el cas de Rawls per a la justícia) el funcionament i les solucions (en polítiques públiques per exemple) derivades dels principis de justícia. Tal com ha apuntat Courtois,³³ en un context de democràtic hauria de ser possible establir una

discussió sobre les causes que sostenen les demandes de secessió. Si seguim a Courtois, l'absència d'aquesta possibilitat de deliberació (raonable) es pot considerar com un afegit a la llista de greuges que legitimen les causes justes de secessió unilateral des del punt de vista de les teories remeieres. A més a més, les llibertats que hom pot gaudir en un sistema democràtic només poden concebre's en un context d'absència de dominació si mirem de combinar la

perspectiva liberal amb les crítiques republicanes.³⁴ Resulta evident, que sense mecanismes de compensació per a les minories permanents (ni de les desigualtats socials), els ciutadans d'aquestes minories no podran gaudir de les mateixes llibertats que els seus conciutadans de la majoria permanent. És precisament per això, que resulta pertinent formular teories de caire contractualista en contextos plurinacionals.

**L'ENFOCAMENT CONTRACTUALISTA
PLANTEJAT A JUSTÍCIA I LEGALITAT
DE LA SECESSIÓ CONTÉ ALGUNS
ASPECTES IRRESOLTS
O EN TENSÍO INTERNA**

---

33 COURTOIS, S. (2014) *Repenser l'avenir du Québec : vers une sécession tranquille?*. Montréal: Liber.

34 PETTIT, P. (2010) "A Republican Law of Peoples," *European Journal of Political Theory*, 9: 70-94

L'aproximació contractualista

Justícia i legalitat de la secessió de Pau Bossacoma és una aportació sobre la filosofia i justícia de la secessió que busca completar la mancança apuntada sintèticament a l'apartat anterior. El dret de secessió ja comptava amb algunes obres d'entitat publicades els darrers anys com ara *Nous estats i principi democràtic*, del professor López Bofill; o dues obres guardonades amb el Premi Ramon Trias Fargas: *De la nació a l'estat* de l'investigador Ivan Serrano, i *La nació necessària* del professor i director de la Càtedra Ferrater i Mora, Joan Vergés, traductor de Rawls al català. Sense oblidar *La porta de la Gàbia*, de l'editorial Acontravent, o la discussió normativa a *Catalunya un pas endavant* (Premi Irla) dels politòlegs Marc Guinjoan, Toni Rodon i jo mateix. Un corpus literari que ens permet parlar d'un veritable debat, desenvolupat a casa nostra, però en diàleg amb la literatura sobre el dret de secessió a la filosofia política de nivell internacional. La teoria proposada per l'investigador Pau Bossacoma a *Justícia i Legalitat de la Secessió* es situa en la defensa nacionalista liberal de la secessió, també argumentada per Vergés a *La nació necessària*, davant dels posicionaments més propers a la noció del dret a decidir.

La teorització del dret de secessió formulada per Bossacoma, segueix la metodologia *rawlsiana* del contracte hipotètic. Aquest contracte hipotètic, si bé no té una validesa factual històrica (no ha existit), sí que té una validesa normativa per pensar les bases teòriques de l'Estat i la democràcia i extreure'n els principis de justícia que han de regir una societat ben ordenada.

La doctrina contractualista és prou coneguda en la filosofia política de la modernitat. En situacions democràtiques plurinacionals, perquè es pugui produir una situació de deliberació democràtica raonable, és necessari que es reconeixin mútuament les identitats nacionals que cohabitin dins d'un mateix Estat. Aquestes no poden quedar subjectes a relacions "arrogància, la condescendència i la misericòrdia" com apunta el mateix Bossacoma. A més a més, en relació a la teorització del problema de la secessió, no disposem en la tradició liberal de cap teoria de recessió del contracte social (no ja del "contracte entre nacions" que puguem teoritzar, sinó del mateix contracte individual de la tradició filosòfica que sosté normativament la legitimitat del poder de l'Estat).³⁵

Ara bé, l'enfocament contractualista plantejat a *Justícia i legalitat de la secessió* conté alguns aspectes irresolts o en tensió interna. A continuació en discutiré dos: a) l'encaix del contracte entre nacions amb el contracte individual rawlsian i b) l'encaix del contracte entre nacions amb la realitat empírica derivada dels estudis politològics.

Encaix amb el contracte individual rawlsian

En primer lloc, pel que fa l'encaix amb el contracte individual rawlsian (entre 'pares de família' sobre els principis de justícia com a equitat que regiran la societat), a l'obra de Bossacoma, l'autor no aclareix si el contracte entre nacions precedeix el contracte individual, el complementa

---

**D'UNA BANDA L'ENCAIX DEL
CONTRACTE ENTRE NACIONS
AMB EL CONTRACTE INDIVIDUAL
RAWLSIÀ**

---

35 Vegeu VERGÉS, J. (2014) *La nació necessària. Llengua secessió i democràcia*. Angle editorial.

o es produeix de manera simultània; però sí que sabem que es situa “entremig” d’aquest i del contracte entre pobles.³⁶ Refinar aquest element per escatir la relació exacta entre contractes és important perquè, si aquesta posició de no jerarquia resta oberta a la interpretació que se’n pugui fer, ens hauríem de preocupar per quin dels dos contractes ha de ser preminent en el debat sobre la secessió. O el que és el mateix, si segons l’autor estan en competència i a la vegada són compatibles, com es resol el fet que el contracte entre nacions ha de tenir preeminència en determinats moments? Per què cal agregar les preferències (personificant les nacions) dels ciutadans que també han establert un contracte individual en paral·lel? D’altra banda, si tal com afirma l’autor els Estats no són “neutrals nacionalment” i sempre tenen una identitat que els defineix, convé preguntar-nos quina és la identitat comuna o definitiva dels individus que contrauen un contracte individual. Per què ho fan? Quina és la diferència entre aquest contracte “estat multinacional” i un “contracte confederal” entre patriotes constitucionals per exemple?

La compatibilitat entre el contracte proposat per Bossacoma i el contracte individual podria comptar amb una reflexió similar a la de Norman³⁷ quan precisament va explorar les maneres de concebre l’adscripció territorial o nacional dels individus a l’hora de situar-se a la posició original. En aquell cas, l’autor canadenc proposava tres maneres d’entendre el “contracte federal” d’estil

---

**I DE L’ALTRA L’ENCAIX DEL
CONTRACTE ENTRE NACIONS AMB
LA REALITAT EMPÍRICA DERIVADA
DELS ESTUDIS POLITOLÒGICS**

---

rawlsià en funció de si aquest admetia diverses doctrines comprensives, era el fruit d’una sola doctrina o era un simple *modus vivendi*. Per a la teoria que ens ocupa, proposada a *Justícia i legalitat de la secessió*, resulta determinant establir quina mena de contracte sorgeix de la simultaneïtat (i competència) del pacte individual i entre nacions. Si aquest es tractés d’un *modus vivendi*, de fet, les condicions per a la

secessió podrien ser molt més laxes que no pas si consistís en un consens solapat (*overlapping consensus*) sobre uns principis comuns com sembla. Per al cas espanyol, per exemple, no són pocs els que sostenen que el pacte de la Transició fou un contracte de mínims, una transacció destinada a establir un *modus vivendi* (no reobrir les ferides de la Guerra Civil o silenciar-les) i no pas un contracte de consens solapat sobre grans principis constitucionals.

Encaix amb els coneixements empírics

En segon lloc, els coneixements empírics de que disposem sobre les dinàmiques secessionistes no resulten del tot congruents amb les intuïcions de la teoria. És obvi que la força del contracte

³⁶ Bossacoma ens diu que és: “compatible en paral·lel (...) Quan diem que vol ser compatible en paral·lel volem dir que el contracte multinacional hipotètic no pretén substituir aquests dos contractes rawlsians, sinó situar-se entremig d’aquests per tal de copsar i teoritzar sobre alguns aspectes rellevants de la plurinacionalitat de les democràcies liberals contemporànies. La compatibilitat en paral·lel també es refereix al fet que el contracte multinacional hipotètic no queda aïllat ni despenjat dels dos contractes rawlsians, sinó que pretén encaixar-hi, complementar-los i enllaçar-los. La posició del contracte multinacional hipotètic entremig dels contractes rawlsians no implica una relació de jerarquia en cap direcció preestablerta, sinó que comporta més aviat una relació de competència (depenent de l’àmbit i de la matèria) i una mena d’obligació d’interpretació harmònica o de conjunt.” (p.65).

³⁷ NORMAN, W. (1994) “Towards a Philosophy of federalism”, *Group Rights*, 79-100.

hipotètic és purament normativa. Però a la teoria política també se li ha de poder exigir un realisme mínim tot i els problemes que això comporta.³⁸ Així, avui sabem que els moviments secessionistes solen aparèixer amb posterioritat a l'establiment dels sistemes democràtics; de fet, els casos que han assolit majories sòlides favorables a la secessió en democràcies consolidades (Quebec, Escòcia, Catalunya) no disposaven de moviments secessionistes significatius o majoritaris quan es van instaurar els règims actuals. Tant en el cas català com escocès, la majories secessionistes s'han forjat de manera recent. Aquesta realitat no ha de ser un impediment per sostenir la teoria, però aquesta hauria de ser sensible al fet que les preferències i les identitats no són immutables, ans al contrari, les identitats nacionals subestatsals se solen activar a partir de la constatació que el funcionament democràtic dels Estats no les té en compte o actua des del nacionalisme majoritari.

La política sobiranista sol ser el resultat d'una interacció entre el nacionalisme d'Estat o majoritari i el recorregut de les polítiques d'autonomia, juntament amb factors diversos que han estat modelitzats per Sorens³⁹ entre d'altres. D'altra banda, també sabem que el comportament de la comunitat internacional a l'hora de reconèixer la formació de nous Estats no sol tenir gaire a veure amb consideracions remeieres, sinó més aviat amb interessos geoesstratègics i les minories internes que tenen les Grans potències.⁴⁰

LES DIFICULTATS PER A LA DELIBERACIÓ SOBRE AQUESTA QÜESTIÓ, JUNTAMENT AMB L'ENCAIX D'UN CONTRACTUALISME MULTINACIONAL AMB LES TEORIES DE LA DEMOCRÀCIA I LES EVIDÈNCIES EMPÍRIQUES DE QUE DISPOSEM, POSEN EN DUBTE L'APLICABILITAT D'UN CONTRACTE MULTINACIONAL HIPOTÈTIC A LA REALITAT POLÍTICA

Conclusions

En aquest article he exposat els arguments principals a favor i en contra del dret a la secessió que observem al debat acadèmic. Les dificultats per a la deliberació sobre aquesta qüestió, juntament amb l'encaix d'un contractualisme multinacional amb les teories de la democràcia i les evidències empíriques de que disposem, posen en dubte l'aplicabilitat d'un contracte multinacional hipotètic a la realitat política. D'una banda, la teoria contractualista hauria de tenir en compte els canvis de preferències dels ciutadans de les minories nacionals i el caràcter mal·leable de les identitats. Allò que es pacta en un moment determinat, pot ser fruit de condicions estratègiques, coercitives o de mobilització que fan que pugui no ser vàlid o acceptat més endavant. De l'altra, també hauria de ser sensible a la realitat geopolítica, i tenir en compte la naturalesa eminentment fàctica més que no pas basada en consideracions de justícia o contractualistes del reconeixement de nous membres a la comunitat internacional. Sigui com sigui, aquestes observacions de caràcter normatiu i empíric no invaliden la teoria proposada per Bossacoma a

38 VEGEU GALSTON, W.A. (2010) "Realism in political theory", *European Journal of Political Theory*, 9: 385-411.

39 SORENS, J. (2012) *Secessionism. Identity, interest and strategy*. McGill-Queen's University Press.

40 COGGINS, B (2014) *Power Politics and State Formation in the Twentieth Century*. New York: Cambridge University Press.

Justícia i legalitat de la secessió, pensar un contracte multinacional hipotètic és necessari i valuós per a millorar les democràcies actuals.

Referències

- CORTADA, J.; TORRA, Q. (2011) *La porta de la gàbia*. A contravent.
- BARRY, B. (2001) *Culture and Equality: An Egalitarian Critique of Multiculturalism*. Cambridge, MA: Harvard.
- BERAN, H. (1984) "A Liberal Theory of Secession", *Political Studies*, 32, 21-31.
- BIRCH, A. (1984) "Another Liberal Theory of Secession" *Political Studies* 32, 596-602.
- BOSSACOMA, P. (2015) *Justícia i legalitat de la secessió: una teoria de l'autodeterminació nacional des de Catalunya*. Barcelona: IEA.
- BUCHANAN, A. (1991) *The morality of Political Divorce from Port Sumter to Lithuania and Quebec*. Oxford: Westview Press.
- BUCHANAN, A. (2004) *Justice, Legitimacy, and Self-Determination: Moral Foundations for International Law*. Oxford: Oxford University Press.
- BUCHANAN, A. (2013) *Secesión, la moralidad del divorcio político*. Ariel.
- COGGINS, B (2014) *Power Politics and State Formation in the Twentieth Century*. New York: Cambridge University Press.
- COURTOIS, S. (2014) *Repenser l'avenir du Québec : vers une sécession tranquille?*. Montréal: Liber.
- CUADRAS, X. (ed.) (2016) *Catalonia: A New Independent State in Europe?*. Routledge
- GALSTON, W.A. (2010) "Realism in political theory", *European Journal of Political Theory*, 9: 385-411.
- GRIFFITHS, R.D. (2016) *Age of Secession: The International and Domestic Determinants of State Birth*, Cambridge University Press.
- GUINJOAN, M.; RODON, T.; SANJAUME-CALVET, M. (2013) *Catalunya, un pas endavant*. Angle Editorial;
- LÓPEZ BOFILL, H. (2009) *Nous estats i principi democràtic*. Centre d'Estudis de Temes Contemporanis.
- LÓPEZ, J. (ed.) (2010) *Noves estatalitats i processos de sobirania*, Idees, núm. 33.
- MARGALIT, A. & RAZ J., (1990), "National self-determination", *The Journal of Philosophy*, 87/9, 439-46.
- MILLER, D. (2003) "Liberalism and Boundaries: a response to Allen Buchanan". A: Buchanan, A.; Moore, M. (ed.) *States, Nations, and Borders. The Ethics of making boundaries*, Cambridge University Press.
- MOORE, M. (ed.), (1998) *National Self-determination and Secession*. New York: Oxford University Press.
- NÄSTRÖM, S., (2007) "The Legitimacy of the People", *Political Theory*, 5:2, 624-658.
- NORMAN, W. (1994) "Towards a Philosophy of Federalism", *Group Rights*, 79-100.
- PATTEN, A. (2016) *Equal Recognition: The Moral Foundations of Minority Rights*. Princeton University Press.
- PETTIT, P. (2010) "A Republican Law of Peoples," *European Journal of Political Theory*, 9: 70-94
- SANJAUME-CALVET, M. (2014) "Els arguments contra el dret a decidir", *L'Espill*, 46: 73-84.

- SANJAUME-CALVET, M. (2016) "Normative arguments in Spanish territorial debate", a CUADRAS, X. (ed.) *Catalonia: A New Independent State in Europe?*. Routledge
- SERRANO, I. (2013) *De la Nació a l'Estat*. Angle Editorial
- SORENS, J. (2012) *Secessionism. Identity, interest and strategy*. McGill-Queen's University Press.
- VERGÉS, J. (2014) *La nació necessària. Llengua secessió i democràcia*. Angle editorial.

Marc Sanjaume, és doctor en ciències polítiques i membre de l'Institut d'Estudis de l'Autogovern